

LEGAL
SCIENCES.UZ

**YURIDIK FANLARNING
DOLZARB MASALALARI**

2-JILD | 1-SON

2026

LEGALSCIENCES.UZ

YURIDIK FANLARNING DOLZARB MASALARI

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК

TOPICAL ISSUES OF LEGAL SCIENCES

2-jild 1-son 2026-yil

TOSHKENT-2026

BOSH MUHARRIR:

Amirov Zafar Aktamovich — yuridik fanlar doktori

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna

Yuridik fanlar doktori, professor
ORCID: 0000-0003-1721-0189

Imomov Nurillo Fayzullayevich

Yuridik fanlar doktori, professor
E-mail: nurillo_1212@mail.ru

Hakimov Komil Baxtiyarovich

Yuridik fanlar doktori, professor
E-mail: professorkomilkhakimov@gmail.com

Matkarimov Kudrat Kalandarovich

Yuridik fanlar doktori, dotsent
Email: qudrat1979uzb@gmail.com

Umarxanova Dildora Sharipxanovna

Yuridik fanlar doktori, professor
ORCID: 0000-0002-3492-010X

Fazilov Farhod Maratovich

Yuridik fanlar doktori (DSc), professor
ORCID: 0000-0001-8603-1948

Kadirova Moxigul Xamitovna

Yuridik fanlar doktori (DSc), dotsent
ORCID: 0000-0003-1450-7542

Pirmatov Otabek Shavkatovich

Yuridik fanlar doktori (DSc), dotsent
ORCID: 0000-0002-0774-661X

Xudaykulov Feruzbek Xurramovich

Yuridik fanlar doktori, professor
ORCID: 0000-0002-4940-3762

Ismoilov Shuhratjon Abdusaminovich

Yuridik fanlar doktori, professor
ORCID: 0000-0003-0947-6163

Boymurodov Botir Panji o'g'li

Yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori
(PhD).
ORCID: 0009-0003-7377-3995

Tojiboyev Akbar Zafar o'g'li

Yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori
(PhD). Dotsent.
ORCID: 0000-0002-9873-6061

Nodirov Muzaffar Axmad o'g'li

Yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori
(PhD).
ORCID: 0000-0003-3733-2554

Ixombekov Jasurbek Ilxombek o'g'li

Yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori
(PhD).
ORCID: 0000-0002-9867-3363

“Yuridik fanlarning dolzarb masalalari”

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:
scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

YURIDIK FANLARNING
DOLZARB MASALALARI
2-jild, 1-son (fevral, 2026). - 42 bet.

MUNDARIJA

<i>Turdiyev Bexruz</i> HUQUQIY NIGILIZM FENOMENI VA UNI BARTARAF ETISH YO'LLARI	5-8
<i>Ergashev Ikrom</i> SOLIQA OID MA'MURIY HUQUQBUZARLIKLAR VA ULARNI SODIR ETGANLIK UCHUN JAVOGBARLIK	9-17
<i>Rahmatov Elyor</i> BOJXONA NAZORATINI PROTSESSUAL SHAKLDA TASHKIL ETISHDA BOJXONA ORGANLARINING HUQUQ VA MAJBURIYATLARINI AMALGA OSHIRISH XUSUSIYATLARI	18-24
<i>Hakimov Komil</i> IJTIMOIY XAVFLI QILMISHNI SODIR ETGAN SHAXSNI USHLASH VAQTIDA ZARAR YETKAZISHGA DOIR AYRIM MASALALAR	25-29
<i>Niyozova Salomat</i> KORRUPSIYAVIY JINOYATLARNI OLDINI OLISHGA QARATILGAN KRIMINOLOGIK CHORA-TADBIRLAR VA MEXANIZMLAR	30-36
<i>Nodirov Muzaffar</i> JINOYAT SUDLOVI TIZIMIDA YUVENAL YUSTITSIYA MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	37-41

Article / Original Paper

SOLIQA OID MA'MURIY HUQUQBUZARLIKLAR VA ULARNI SODIR ETGANLIK UCHUN JAVOGBARLIK

Ergashev Ikrom Abdurasulovich

Toshkent davlat yuridik universiteti

Ma'muriy va moliya huquqi kafedrası professori,

yuridik fanlari doktori

ORCID ID: 0000-0002-3924-5182

E-mail: ikromabdurasulovich@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqolada soliq intizomini buzganlik uchun ma'muriy javobgarlikning huquqiy asoslari tizimli tahlil qilingan. Hozirga qadar soliq intizomini buzganlik uchun ma'muriy javobgarlikning ilmiy asoslari chuqur tadqiq qilinmagan. Shu bois sohaga oid amaliyot kuzatildi. So'nggi yillarda O'zbekistonda soliq intizomini buzganlik uchun ma'muriy javobgarlik masalasi yetarlicha huquqiy va iqtisodiy jihatdan o'rganilmaganligi asoslanadi. Soliq intizomini buzganlik uchun ma'muriy javobgarlikning nazariy jihatlarini yoritib berishga harakat qilgan. Shuningdek, bugungi kunda dolzarb hisoblangan javobgarliklar toifasi "soliq intizomini buzganlik uchun ma'muriy javobgarlik" tushunchasi mazmun-mohiyati tahlil etilgan. Muallifning xorijiy mamlakatlar qonunchiligi bo'yicha qiyosiy tahlili maqolaning o'ziga xos jihatlarini aks ettirishga xizmat qilgan. Mazkur maqolada amaldagi qonunchilik hujjatlari takomillashtirish asosida soliq intizomini buzish holatlarini kamaytirish imkoniyati va yaqin kelajakda qilinishi lozim bo'lgan harakatlar yoritilgan. Muallif ushbu masalalarning huquqiy yechimini topishda asosiy yo'nalish soliq intizomini ta'minlash, soliq madaniyatini yuksaltirish va axborot texnologiyalarini qo'llashni kengaytirish bo'lishi zarur, degan qat'iy pozitsiyani ilgari suradi. Shu bilan birga, maqolada ushbu sohadagi mavjud muammolar tahlilidan kelib chiqib taklif va tavsiyalar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: soliq intizomi, soliq tizimi, huquqbuzarliklar, soliqlar turlari, soliq majburiyati, soliq to'lovchi, javobgarlik, yuridik javobgarlik, moliyaviy javobgarlik, ma'muriy javobgarlik, huquqbuzarlik, javobgarlik.

ADMINISTRATIVE TAX OFFENSES AND RESPONSIBILITY FOR THE COMMITMENT

Ergashev Ikrom Abdurasulovich

Tashkent State University of Law

Professor of the department of Administrative and Financial law,

Doctor of Law (DSc)

Annotation. This scientific article analyzes the legal basis of administrative responsibility for tax offenses. The scientific basis of administrative responsibility for tax offenses has not yet been thoroughly studied. There is, in fact, legal practice in this regard. In addition, it is substantiated that in recent years in Uzbekistan the issue of administrative responsibility for tax offenses has not been sufficiently studied from a legal and economic point of view. An attempt is made to clarify the theoretical aspects of administrative responsibility for tax offenses. It also analyzes the content of the concept of "administrative responsibility for violation of tax discipline", which is the most relevant offense today. The comparative analysis of the legislation of foreign countries carried out by the author reflects the unique aspects of this article. This article highlights the actions that need to be taken in the near future, as well as the possibilities of reducing tax offenses by improving current legislation. The author puts forward a firm position according to which the main direction of finding a legal solution to these issues should be ensuring tax discipline, improving tax culture and expanding the use of information technology. At the same time, the article presents proposals and recommendations based on an analysis of existing problems in this sphere.

Keywords: tax discipline, tax system, offenses, types of taxes, tax liability, taxpayer, responsibility, legal responsibility, financial responsibility, administrative responsibility, offense, responsibility.

Kirish

O'tgan davr mobaynida iqtisodiyotni rivojlantirishning yangi modeli asosida yurtboshimiz rahbarligida mamlakatimizning mustaqil soliq siyosati ishlab chiqilib, uni amalga joriy etish maqsadida moliya qonunchiligi, xususan, soliq qonunchiligi shakllandi va takomillashtirilib borilmoqda.

Ammo qonunchilik qanchalik takomillashtirib borilmasin, ijtimoiy hayotimizda soliq qonunchiligi normalari, jumladan savdo va xizmat ko'rsatish qoidalari, soliqlarni to'lashdan bo'yin tovlash hamda soliq to'lovchilar tomonidan olingan daromadlarni turli yo'llar bilan yashirish holatlari hamon kuzatilmoqda.

Bu esa, mamlakatimizning nafaqat iqtisodiyotiga, balki ijtimoiy munosabatlarning barcha sohalariga o'z ta'sirini o'tkazmasdan qolmaydi. Shuning uchun ham, soliq qonunchiligi buzulishi va bu sohalarda ma'muriy javobgarlikni qo'llashda vujudga keladigan qonunbuzilishlarning oldini olish va ularga barham berish amaldagi tadbirlarni va usullarni doimiy ravishda takomillashtirib borishni taqozo qiladi.

Soliq majburiyatlarini bajarmaganlik uchun javobgarlikning o'ziga xos xususiyatlaridan biri, bunda javobgarlik masalasi bir soha bilan tartibga solinmasdan, balki, ma'muriy, moliyaviy va jinoiy javobgarlik sohalarini bilan tartibga solinadi.

G'arb fanida soliq to'lovchilarning xatti-harakatlariga nisbatan mavjud yondashuvlar "homo economicus" tushunchasi va oqilona tanlovning iqtisodiy modellaridan kelib chiqadi, unga ko'ra qonuniy va noqonuniy xatti-harakatlar o'rtasidagi tanlov tegishli harakatning (harakatsizlikning) ijobiy va salbiy oqibatlarini oqilona tortish natijalari bilan belgilanadi. Birinchisiga soliqlarni to'lamaslikdan kutilayotgan foyda, ikkinchisiga bog'liq xarajatlar (boqimandalik, jarimalar, reputatsion zararlar va boshqalar kiradi.). Ushbu yondashuv, bizning fikrimizcha, haddan tashqari texnologik va sxematik. Soliqlarni to'lashning ichki motivatsiyasi turli xil omillar bilan belgilanishi va turli xil huquqiy madaniyatlarda farq qilishi mumkin" [1].

Ma'lumki, ma'muriy javobgarlik o'z navbatida soliq qonunchiligini buzganlik uchun qo'llaniladigan yuridik javobgarlikning asosiy turlaridan biri ham sanaladi.

Umuman, huquq nazariyasida ma'muriy javobgarlik masalasi bir qator huquqshunos olimlar tomonidan o'rganilgan bo'lib, ularning ko'pchiligi bu masalaga bir xil yondashgan, ya'ni ular ma'muriy javobgarlikni – yuridik javobgarlikning alohida turi sifatida e'tirof etishgan. Biz ham mazkur yondashuvni qo'llab quvvatlaymiz va ma'muriy javobgarlikni – yuridik javobgarlikning alohida turi deb hisoblaymiz.

Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi qonun hujjatlarining soliq sohasidagi vazifalari – soliq sohasida o'rnatilgan ijtimoiy munosabatlarni, inson va jamiyat farovonligi yo'lida fuqarolarning huquq va erkinliklarini, mulkni davlat va jamoat tartibini, soliq sohasidagi ijtimoiy adolat va qonuniylikni ta'minlash, soliq sohasidagi ma'muriy huquqbuzarliklarni o'z vaqtida ko'rib chiqish, shuningdek ularni oldini olish, fuqarolarni O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlariga rioya etish ruhida tarbiyalashdir.

Huquq nazariyasiga murojaat etganimizda, soliq qonunchiligini buzganlik uchun javobgarlik masalasi ba'zi jihatlar bir qator huquqshunos olimlar tomonidan o'rganilgan. Jumladan, soliq sohasidagi ma'muriy javobgarlik masalalari A.V.Andreyev, O.N.Gorbunova, Ye.Yu.Gracheva, M.V.Karaseva, Yu.A.Kroxina, A.A.Li, A.A.Musatkina, A.A.Rahimova, E.T.Xoijiyev,

N.I.Ximicheva, Sh.Bilolxo'jayeva, G.T.Xakimov va boshqalarning ilmiy ishlarida o'z ifodasini topgan.

Mazkur olimlarning ilmiy izlanishlari soliq qonunchiligini buzganlik uchun javobgarlikning quyidagi qator xususiyatlarini belgilab bergan: ma'muriy javobgarlik – ijtimoiy xavfi yuqori bo'lmagan huquqbuzarliklarga nisbatan qo'llaniladi; ma'muriy javobgarlik – fuqarolar yoki mansabdor shaxslarning soliq qonunchiligi normalarini buzishda ifodalanuvchi huquqqa xilof harakat yoki harakatsizligining oqibati hisoblanadi.

Y.N.Starilov fikricha, "Soliq qonunchiligini buzganlik uchun ma'muriy javobgarlik soliq munosabatlarida davlat nomidan harakat qiluvchi davlat organlari va mansabdor shaxslari tomonidan qo'llanadi va boshqalar" [2].

Sh.Abduqodirovning fikricha, "Ma'muriy javobgarlik – bu ma'muriy huquq me'yorlari bilan tartibga solingan, ma'muriy huquqbuzarlikni sodir etgan shaxsga nisbatan vakolatli davlat organlari hamda mansabdor shaxslari tomonidan protsessual tartibda ma'muriy jazoni qo'llanilishidir" [3].

Mahalliy olimlarimizdan E.T.Xojiyev esa soliq sohasidagi ma'muriy huquqbuzarliklarning asosiy vazifalari sifatida quyidagilarni ko'rsatadi: soliq sohasida o'rnatilgan davlat boshqaruvini (tartibini); fuqarolarning huquq va erkinligini; ijtimoiy adolat va qonuniylikni ta'minlash; ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi ishlarining o'z vaqtida va obyektiv ko'rib chiqishi; bunday huquqbuzarliklarni oldini olish; fuqarolarni O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlariga rioya qilish ruhida tarbiyalash hisoblanadi [4].

L.V. Perekrestova, M.V. Vasilyeva va G.Ya Chuxnining qayd etishicha, "Soliq to'lovchi tomonidan soliqlar va yig'imlar to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzgan holda, qonun hujjatlarini buzgan shaxsga nisbatan soliq javobgarligi choralarini (soliq sanksiyalarini) qo'llashga olib keladigan, soliq to'lovchining byudjetga soliq to'lashdan qochish yoki kamaytirishga qaratilgan xatti-harakatlarini jinoiy bo'lmagan soliq to'lashdan bo'yin tovlash tushuniladi" [5].

Ularning fikricha, "Bu muammo soliq to'lovchilarning ma'naviy-psixologik holatida bo'lib, bu mavjud soliqqa tortish tizimiga salbiy munosabat bilan tavsiflanadi. Bunday munosabat ko'p jihatdan ularning soliq madaniyatining pastligi bilan bog'liq. Shuni inobatga olgan holda soliqqa oid jinoyatlarni oldini olish bo'yicha asosiy faoliyat aholining soliq madaniyati darajasini oshirish deb e'tirof etilishi lozim" [6].

Umuman, har qanday javobgarlikning faktik asosi qilmish (harakat yoki harakatsizlik) bo'lganidek, ma'muriy javobgarlikning ham faktik asosi ma'muriy huquqbuzarlikdir. Shunga muvofiq, soliq sohasidagi ma'muriy huquqbuzarlik ham soliqqa oid ma'muriy javobgarlikning faktik asosidir. R.T.Berdiyarov va Z.N.Qurbonovlarning fikricha, "Soliq sohasidagi ma'muriy huquqbuzarlik deganda, qonun hujjatlar bilan ma'muriy javobgarlikka tortish nazarda tutilgan hamda soliq sohasida boshqaruvning o'rnatilgan tartibiga tajovuz qiladigan aybli (qasddan yoki ehtiyotsizlikdan) sodir etilgan qilmish (harakat yoki harakatsizlik) tushuniladi" [7].

Material va metodlar

Tadqiqot jarayonida uchta savolga javob berishga harakat qilindi: birinchi – ma'muriy javobgarlik tushunchasi va u borada xorijiy olimlar va mahalliy olimlar fikrlari qanday, ikkinchi – soliq intizomini buzganlik uchun ma'muriy javobgarlikni yuridik javobgarlik tizimida tugan o'rni qaday; uchinchi – soliq intizomini buzganlik uchun ma'muriy javobgarlikni alohida xususiyatlari mavjudmi?

Mazkur savollarga javob tariqasida mualliflik pozitsiyasi ishlab chiqilib, soliq intizomini buzganlik uchun ma'muriy javobgarlikning bir qator muhim xususiyatlari alohida ta'kidlandi. Ushbu maqola xorijiy keng tarqalgan usullarni konseptual, nazariy, konstitutsiyaviy-huquqiy va amaliy tushunishga qaratilgan. Ushbu tadqiqotda ilmiy bilishning tahlil, umumlashtirish, qiyosiy-huquqiy, tizimli-tuzilmaviy, formal-yuridik o'rganish usullaridan foydalanildi.

Tadqiqot natijalari

Soliq qonunchiligini buzganlik uchun ma'muriy javobgarlik barcha soliq to'lovchilar uchun tatbiq qilinadigan umummajburiy qoidalarni buzganlik yoki rioya etmaganlik uchun qo'llaniladi. Javobgarlikning mazkur ko'rinishi bevosita soliqqa oid huquqiy normalarning buzilishi natijasida yuzaga keladi.

Ma'lumki, soliq sohasidagi ma'muriy javobgarlik masalalari qonuniylik, fuqarolarning qonun oldida tengligi, demokratizm, odillik, ayb uchun javobgarlikning muqarrarligi prinsiplariga asoslanadi. Bevosita, mazkur prinsiplarga tayangan holda ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi qonun hujjatlarining soliq sohasidagi vazifasini belgilashimiz mumkin.

Va bu vazifalar – soliq munosabatlari sohasida o'rnatilgan ijtimoiy munosabatlarni, inson va jamiyat farovonligi yo'lida fuqarolarning huquq va erkinliklarini, mulkni, davlat va jamoat tartibini tabiiy muhitni muhofaza qilish, ijtimoiy adolat va qonuniylikni ta'minlash, soliq bilan bog'liq ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi ishlarning o'z vaqtida obyektiv tarzda ko'rib chiqilishini, shuningdek soliq huquqbuzarliklarini oldini olish, fuqarolarning O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlariga hurmat va rioya etish ruhida tarbiyalashdan iboratdir.

Avvalo, O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksida "ma'muriy javobgarlik tushunchasi"ga oydinlik kiritilmagan. Unda faqatgina ushbu kodeksda nazarda tutilgan huquqbuzarlik uchun ma'muriy javobgarlik, bosharti bu huquqbuzarlik o'z xususiyatiga ko'ra jinoiy javobgarlikka tortishga sabab bo'lmagan taqdirda amalga oshiriladi, deyish bilangina kifoyalangan.

Ma'muriy javobgarlikka nisbatan bunday yondashish *birinchidan*, u haqda hech qanday tasavvur hosil qilmaydi, *ikkinchidan*, javobgarlikning bu turini javobgarlikning boshqa turlaridan ajratib olish imkonini bermaydi.

Bundan tashqari, Soliq kodeksida "soliqqa oid huquqbuzarlik" tushunchasi keltirilgan bo'lsa-da, "soliqqa oid huquqbuzarlik uchun javobgarlik" tushunchasining mazmuniy ifodasi keltirilmagan. *Kodeksda faqatgina soliqqa oid huquqbuzarlik uchun javobgarlik chorasi sifatida moliyaviy sanksiyalar va ularni qo'llash tartibi bilan kifoyalangan. Bizning fikrimizcha, har ikkala kodeksda ham yuqoridagi tushunchalar o'zining huquqiy ifodasini topishi lozim.*

O'zbekiston Respublikasida soliqqa oid ma'muriy huquqbuzarliklar uchun javobgarlik asoslari bevosita O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi, O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi hamda boshqa qonun hujjatlari bilan bilan tartibga solinadi.

Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksining 264-moddasida nazarda tutilgan normalarda berilgan ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi ishlar davlat soliq xizmati organlariga taalluqlidir.

Shu o'rinda qayd etish lozimki, davlat soliq xizmati organining boshliqlari hamda ularning o'rinbosarlari hamda O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti boshlig'i, uning o'rinbosari, Departament

hududiy boshqarmalarining boshliqlari va ularning o'rinbosarlari, tuman va shahar bo'limlarining boshliqlari tegishincha MJtKning 264-moddasi birinchi qismida ko'rsatilgan organlar nomidan ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi ishlarni ko'rib chiqish va ma'muriy jazo choralarini qo'llashga haqlidirlar.

Masalan, jinoyat ishlari bo'yicha Olmazor tuman sudi tomonidan 2022-yil 8-avgustda bo'lib o'tgan sud majlisida, X.Qandimova "Gulnora Golden Style" XK rahbari bo'la turib, Toshkent shahar Davlat soliq boshqarmasi tomonidan o'tkazilgan "Yakuniy soliq auditi tekshiruvi" natijasiga ko'ra 2022-yil 28-iyunda tuzilgan ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi bayonnomaga asosan 533.7 ming so'm aylanmadan olinadigan qo'shimcha soliq hisoblangan. Sud tomonidan ushbu tadbirkorga nisbatan O'zbekiston Respublikasi MJtKning 174-moddasi 1-qismi va 175-moddasi 1-qismida nazarda tutilgan huquqbuzarliklarni sodir etgan deb topilgan va unga MJtKning 174-moddasi 1-qismiga asosan MJtKning 33-moddasini qo'llab bazaviy hisoblash miqdorining 3 (uch) baravari miqdorida, ya'ni 900.000 so'm jarima jazosi tayinlangan [8].

O'z navbatida, qayd etish lozimki, bizning fikrimizcha, soliq qonunchiligini buzganlik uchun javobgarlikni qo'llash amaliyotida yuzaga kelayotgan muammolardan yana biri O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksida yuridik shaxslarning ma'muriy javobgarligi nazarda tutilmaganligidir. *Ammo, soliq qonunchiligida yuridik shaxslarning javobgarligi nazarda tutilgan. Shundan kelib chiqib, qonunchilikdagi yuridik shaxslarning ma'muriy javobgarligi bilan bog'liq normalar o'zaro muvofiqlashtirilishi lozim.*

Shunday qilib, soliq qonunchiligini buzganlik uchun ma'muriy javobgarlik barcha soliq to'lovchilar uchun tatbiq qilinadigan umummajburiy qoidalarni buzganlik yoki rioya etmaganlik uchun qo'llaniladi. Javobgarlikning mazkur ko'rinishi bevosita soliqqa oid huquqiy normalarning buzilishi natijasida yuzaga keladi.

Bizningcha, soliq qonunchiligini buzganlik uchun ma'muriy javobgarlik – soliq qonunchiligini buzilishi natijasida soliq to'lovchiga nisbatan soliq huquqiy normalarda nazarda tutilgan sanksiyalar belgilanishi o'z ichiga oluvchi davlatning majburlov chorasini qo'llanilishidir.

Shu o'rinda, soliqqa oid ma'muriy huquqbuzarliklarning yuridik tarkibiga ham e'tibor qaratish lozim. Huquqbuzarliklarning umum-huquq nazariyasida e'tirof etilgan tarkibidan kelib chiqib, ularning quyidagi ko'rinishlari mavjuddir:

Soliq solish sohasidagi ma'muriy huquqbuzarliklarning obyektivi Soliq kodeksi va Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeks bilan qo'riqlanadigan ijtimoiy munosabatlardir.

A. Mannonovning fikriga ko'ra, "Soliq solish sohasidagi ma'muriy huquqbuzarliklarning obyektiv tomoni deyilganda, soliq solish sohasidagi ijtimoiy munosabatlar jarayonida sodir etilgan g'ayriqonuniy harakat yoki harakatsizlik tushuniladi" [10].

Mazkur huquqbuzarliklarning subyektlari esa, huquqbuzarlikni sodir etgan va javobgarlikka tortiluvchi muomala layoqatiga ega bo'lgan shaxs hisoblanadi. Soliq kodeksi va Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeks normalariga muvofiq ushbu huquqbuzarlikni sodir etgan shaxs huquqbuzarlikni sodir etish vaqtida o'n olti yoshga to'lgan bo'lishi lozim.

Mazkur huquqbuzarliklarning subyektlari esa, huquqbuzarlikni sodir etgan va javobgarlikka tortiluvchi muomala layoqatiga ega bo'lgan shaxs hisoblanadi. Soliq kodeksi va Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeks normalariga muvofiq ushbu huquqbuzarlikni sodir etgan shaxs huquqbuzarlikni sodir etish vaqtida o'n olti yoshga to'lgan bo'lishi lozim.

Soliq solish sohasidagi ma'muriy huquqbuzarliklarning subyektiv tomoni esa, huquqbuzarlikni sodir etgan shaxsning qasd yoki ehtiyotsizlik shaklidagi ayblilik darajasidir. Shunday qilib, mazkur yuridik tarkiblar soliq qonunchiligini buzganlik uchun ma'muriy huquqbuzarlikning sodir etilgan yoki sodir etilmaganligini belgilashda va unga nisbatan javobgarlik choralari belgilashda asosiy o'rin tutadi.

Ta'kidlash joizki, amaldagi qonunchilikka muvofiq shaxs soliq qonunchiligini buzganlik uchun huquqbuzarlik sodir etilgan paytda o'n olti yoshga to'lgan bo'lishi talab etiladi. (Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksning 13-moddasi hamda Soliq kodeksining 211-moddasi).

Soliqqa oid ma'muriy javobgarlikning subyektlari xususida to'xtalganimizda esa, avvalo E.T.Xojiyev soliq sohasidagi ma'muriy huquqbuzarliklarning xususiyatlaridan kelib chiqib, bunda shaxs nafaqat o'n olti yoshga to'lgan bo'lishi, balki qonun hujjatlari bilan unga soliq va boshqa to'lovlarni to'lash majburiyati ham yuklangan bo'lishi hamda mazkur huquqbuzarlikni sodir etgan shaxs o'z xatti-harakatlari oqibatini tushuna olishi, ya'ni aqli raso bo'lishi lozimligini ta'kidlab o'tgan [10].

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida esa, yuridik shaxslarning ma'muriy javobgarligi nazarda tutilmagan. Ammo, O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 212-moddasiga ko'ra, yuridik shaxsning soliqqa oid huquqbuzarlik uchun javobgarlikka tortilishi tegishli asoslar mavjud bo'lgan taqdirda, uning mansabdor shaxslarini ma'muriy, jinoiy va boshqa javobgarlikdan ozod etmasligi belgilangan.

Umuman olganda, soliq sohasida sodir etilgan ma'muriy huquqbuzarlik uning xususiyati, huquqbuzarning shaxsi, aybdorlik darajasi, mulkiy ahvoli, sodir etilgan huquqbuzarlik uchun javobgarlikni yengillashtiruvchi va og'irlashtiruvchi holatlar hisobga olinadi.

Ammo amaliyotda ayrim normalar bo'yicha moliya-xo'jalik faoliyati bilan bog'liq bo'lgan huquqbuzarliklarni aniqlash va ular bo'yicha ish yuritishda muddatlar bilan bog'liq muammolar yuzaga kelmoqda.

Ya'ni, soliqlar va yig'implarni to'lashdan bo'yin tovlash, soliq solinadigan obyektlarning hisobini olib bormaslik, buxgalteriya hisobotlarini yuritish bilan bog'liq bo'lgan boshqa huquqbuzarliklar faqat xo'jalik yurituvchi subyektning moliya-xo'jalik faoliyati tekshirilganda aniqlanadi.

Nazorat qiluvchi organlar tomonidan o'tkazilayotgan taftish yoki tekshirishlarda o'rganish uchun to'liq moliya hisobot yillari olinadi va shuning oqibatida yuqorida bayon etilgan huquqbuzarliklar soliq to'lovchining oldingi yillardagi faoliyati bo'yicha aniqlanadi hamda o'sha davrdagi huquqbuzarlik sodir etilgan kundan boshlab ancha vaqt o'tgan bo'ladi.

Huquqni qo'llash amaliyotida savdo, tadbirkorlik va moliya sohasidagi huquqbuzarliklarni aniqlash va ular bo'yicha ish yuritishda ayrim holatlarda savdo shoxobchalarida yakka tartibdagi tadbirkorning yollanma xodimi yoki yuridik shaxs xodimi tomonidan xaridorlarga savdo faoliyatini amalga oshirishda ularga nazorat kassa mashinasi cheki yoki unga tenglashtirilgan kvitansiyalarning berilmasligi, tovarlarni ustama narxlar asosida sotish, to'lov terminallari orqali savdo qilishni rad etish kabi holatlarda huquqbuzarlik yakka tartibdagi tadbirkorning yollanma xodimi yoki yuridik shaxsning xodimi tomonidan sodir etilsa-da, amaliyotda ushbu huquqbuzarliklar yakka tartibdagi tadbirkor yoki yuridik shaxs rahbarining nazoratsizligi oqibatida yuzaga kelganligi e'tiborga olib shunday

huquqbuzarlikni ancha miqdorda sodir etilganligi uchun bunga qo'shimcha ravishda yakka tartibdagi tadbirkorning o'ziga ham, yuridik shaxsning rahbariga nisbatan ham O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksining 164-moddasi (Savdo yoki xizmat ko'rsatish qoidalarini buzish) asosida ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi bayonnoma rasmiylashtirilib, sudlar tomonidan jazo choralari qo'llanilib kelinmoqda.

Joriy etilgan tartibga ko'ra, O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksining 164-moddasi (Savdo yoki xizmat ko'rsatish qoidalarini buzish) dispozitsiyasi savdo va xizmat ko'rsatish qoidalarini buzishdir, ammo bunday huquqbuzarlikning sodir etilishida yakka tartibdagi tadbirkor yoki yuridik shaxs rahbarining nazoratsizligi ham savdo yoki xizmat ko'rsatish qoidalarini buzish hisoblanmaydi.

Vaholanki, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2003-yil 13-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasida chakana savdo qoidalarini hamda O'zbekiston Respublikasida umumiy ovqatlanish mahsulotlarini (xizmatlarini) ishlab chiqarish va sotish qoidalarini tasdiqlash to'g'risida"gi 75-son qarori bilan tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasida chakana savdo qoidalarini 19-bobida savdo qoidalarining buzilish turlari keltirilgan bo'lib, bunda yakka tartibdagi tadbirkor yoki yuridik shaxs rahbari tomonidan qo'l ostidagi xodimlarni nazorat qilishni ta'minlanmaslik holati keltirilmagan.

Xulosalar

Bizningcha, qonunchilikdagi mazkur bo'shliqlarni bartaraf etish maqsadida qo'yidagi takliflar keltiriladi:

birinchidan, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2003-yil 13-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasida chakana savdo qoidalarini hamda O'zbekiston Respublikasida umumiy ovqatlanish mahsulotlarini (xizmatlarini) ishlab chiqarish va sotish qoidalarini tasdiqlash to'g'risida"gi 75-son qarori bilan tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasida chakana savdo qoidalarining 189-bandiga qo'yidagi "Yakka tartibdagi tadbirkor yoki yuridik shaxs rahbarining o'z bo'ysunuvidagi xodim tomonidan ushbu savdo qoidalariga rioya qilinishini ta'minlamasligi" jumlasini bilan;

ikkinchidan, O'zbekiston Respublikasida chakana savdo qoidalarining 190-bandi qo'yidagi "Savdo qoidalarini yakka tartibdagi tadbirkor yoki yuridik shaxs rahbarining nazoratsizligi oqibatida uning bo'ysunuvidagi xodim tomonidan buzilganda qo'llaniladi" jummalari bilan;

uchinchidan, O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksining 164-moddasi (Savdo yoki xizmat ko'rsatish qoidalarini buzish) esa "Savdo qoidalarining buzilishi yakka tartibdagi tadbirkor yoki yuridik shaxs rahbarining nazoratsizligi oqibatida yuzaga kelganda, yakka tartibdagi tadbirkor yoki yuridik shaxs rahbariga nisbatan qo'llaniladi" tarzidagi alohida qism bilan to'ldirilishi maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Ushbu normani tahlil qilar ekanmiz, avvalo, mazkur taklif huquqni qo'llash amaliyotida yakka tartibdagi tadbirkor yoki yuridik shaxs rahbarlari va ularning xodimlari tomonidan sodir etilib kelinayotgan savdo sohasidagi huquqbuzarliklarni obyektiv ko'rib chiqilishi va unda ayb uchun javobgarlik prinsipiga amal qilishda vujudga kelayotgan muammolarning bartaraf etishga yordam beradi.

O'z navbatida, qayd etish lozimki, bizning fikrimizcha, O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksining 36-moddasida belgilab berilgan "Ma'muriy jazo huquqbuzarlik sodir etilgan kundan boshlab, davom etayotgan huquqbuzarliklar uchun esa,

huquqbuzarlik aniqlangan kundan boshlab bir yildan kechiktirmay qo'llanilishi mumkin" degan normada bevosita soliq va valyuta to'g'risidagi qonunchilik va moliya-xo'jalik, buxgalteriya, moliya, statistika, bankka oid huquqbuzarliklar uchun belgilanishi kerak bo'lgan javobgarlik aniq ochib berilmagan.

Ta'kidlash lozimki, Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksning tegishli moddalarida belgilangan soliqlar va boshqa to'lovlar to'lashdan bo'yin tovlash, soliq solinadigan obyektlarning hisobini olib bormaslik va shu kabi buxgalteriya hisobotlari bilan bog'liq bo'lgan boshqa huquqbuzarliklar faqat xo'jalik yurituvchi subyektning moliya-xo'jalik faoliyati tekshirilganda aniqlanadi.

Zotan, nazorat qiluvchi organlar tomonidan o'tkazilayotgan taftish yoki tekshirishlarda o'rganish uchun to'liq moliya hisobot yillari olinadi va shuning oqibatida yuqorida bayon qilingan ma'muriy jazo qo'llanilishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Shu nuqtai nazardan, bizning fikrimizcha, O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksining 36-moddasi quyidagicha talqin qilish taklif etiladi: "Ma'muriy jazo huquqbuzarlik sodir etilgan kundan boshlab, moliya-xo'jalik faoliyati bilan bog'liq bo'lgan va davom etayotgan huquqbuzarliklar uchun esa, huquqbuzarlik aniqlangan kundan boshlab bir yildan kechiktirmay qo'llanilishi mumkin".

Литература/References/Adabiyotlar:

1. Alm J., Torgler B. Culture Differences and Tax Morale in the United States and in Europe (July 2003). CREMA Working Paper № 2004-14. <http://ssrn.com/abstract=562861>
2. Старилов Ю.Н. Ответственность за нарушения налогового законодательства.-М.: Издательство БЕК, 1996. – С.494-495. Крохина Ю.А. Ответственность за нарушения налогового законодательства: понятие, стадии и механизм реализации. Хозяйство и право. 2003г. №5. С.102-111. Мудрых В.В. . Ответственность за нарушения налогового законодательства.-М.: ЮНИТИДАНА.2001г. – С.128-131.
3. Abduqodirov Sh. Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi qonunchilik bo'yicha amalga oshirilgan islohotlar va uni yanada takomillashtirish istiqbollari. // O'zbekiston Respublikasi Oliy sudining Axborotnomasi. 2013 yil 5-son, – B.14-15.
4. Xojiyev E.T. Soliq sohasidagi ma'muriy javobgarlik. Ilmiy-amaliy konferensiya materiallari to'plami. TDYI. 2010-y. 37 b.
5. Перекрестова Л.В. / Васильева М.В. / Чухнина Г.Я. Мероприятия по пресечению налоговых преступлений и уклонений от уплаты налогов физическими лицами. «Финансы и кредит» журнал. 15(543) — 2013 апрель. 47-62 с.
6. Перекрестова Л.В. / Васильева М.В. / Чухнина Г.Я. Мероприятия по пресечению налоговых преступлений и уклонений от уплаты налогов физическими лицами. «Финансы и кредит» журнал. 15(543) — 2013 апрель. 47-62 с
7. Berdiyarov R.T., Qurbonov Z.N. Soliq huquqi. O'quv qo'llanma. Yurist-media markazi. T.: 2010. – B.240.
8. Jinoyat ishlari bo'yicha Olmazor tuman jinoyat ishlari bo'yicha sudi arxiv materiallaridan.
9. Mannonov A. Soliq solish sohasidagi ma'muriy huquqbuzarliklarning ayrim jihatlarini // Oliy xo'jalik sudi Axborotnomasi. 2009 yil 1-son, – B.25.
10. Xojyiev E.T. Soliq qonunchiligini buzganlik uchun yuridik javobgarlik. Monografiya.T.: 2006. – B.102.
11. Toshkent shahar Uchtepa tuman jinoyat ishlari bo'yicha sudining 2022-yil 19-iyuldagi 7-1601-2022/4275-son ishi materiallaridan olingan.
12. Белоусова С.С. Уголовная ответственность за уклонение от уплаты налогов. М., 1996. – С.92.

13. Berdiyarov R.T., Qurbonov Z.N. Soliq huquqi. O'quv qo'llanma. Yurist-media markazi, – T., 2010. – B.242.
14. “Soliqlar va yig'implarni to'lashdan bo'yin tovlaganlik uchun javobgarlikka oid qonunchilikning sudlar tomonidan qo'llanilishi to'g'risida” O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining qarori. 2013-yil 31-may, 08-son.
15. Rustamboyev M.X. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksiga sharhlar. Maxsus qism. – T.: “Ilm ziyo”, 2006. – B.395.
16. Mahkamov O. Soliq yoki yig'implar uni to'lashdan bo'yin tovlash jinoyati haqida // O'zbekiston Respublikasi Oliy sudining Axborotnomasi. 2010-yil 6-son. – B.43.

LEGALSCIENCES.UZ

2-jild 1-son 2026-yil

YURIDIK FANLARNING DOLZARB MASALALARI

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК

TOPICAL ISSUES OF LEGAL SCIENCES

“Yuridik fanlarning dolzarb masalalari”

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”

mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog’och ko’chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog’lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).